

Szrauner Lajos
köv. tanár
900. X/9

A MAGYAR BESZÉD

TANÍTÁSÁNAK TERMÉSZETSZERŰ MÓDJA

A NEM-MAGYAR AJKU NÉPISKOLÁKBAN.

A TANÍTÓ-, TANÍTÓNŐKÉPZŐ-INTÉZETI NÖVENDEKEK,
TANÍTÓK ÉS TANÍTÓNŐK SZÁMÁRA

IRTA

LÁNG MIHÁLY,

AZ EPERJESI ÁLLAMI TANÍTÓNŐKÉPZŐ-INTÉZET IGAZGATÓJA.

A/644.

A 201 30 fill

NAGYKANIZSAI ÁLLAMI ELEMIS ISKOLA
igazgatói körzet

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. TÁRSULAT KIADÁSA.

1900.

I. ELMÉLETI RÉSZ.

I. A magyar beszédre való szoktatásnak célja.

Édes hazánkat a magyar nemzeten kívül sokféle nemzetiség lakja. Minden nemzetiségnek meg van a maga anyanyelve, a melyet otthonában, az iskolában, a templomban, társadalmi érintkezésében minden megszorítás nélkül használhat és tovább fejleszthet. Alkotmányunk és törvényeink világosan és határozottan biztosítják a nemzetiségek jogait. A magyar nemzet, mióta e szent földön hazát alapított, minden időben megosztá a testvérnépekkel a maga szabadságát. Ha ezt nem tette volna, ma magyar lenne itt minden ember szivben és nyelvben egyaránt. Alig van nemzet e földön, a mely annyira tisztelte és becsülte volna a más faju és nyelvű népek egyéni és társadalmi jogait, mint azt a magyar nemzet tette és teszi. A mikor féltékenyen örködtek elődeink őseiktől átvett szabadságuk sérthetetlensége felett; egymásban ápolták az egyenlőség és testvériség érzetét: sohasem voltak szűkeblűek, önzők. Véroket nemcsak önmagukért, de testvéreikért, a nemzetiségekért is ontották, csakhogy a saját szabadságukat fentarthassák s annak áldásaiban egyenlően mindenkit részesítsenek, akármilyen nyelven beszéljen. Hogy ez így van, annak fényes tanubizonyosága a most is velünk élő oláh, tót, német, horvát stb. testvérnépeknek szépen fejlődő nemzetiségi kulturája. A magyar nemzet ma sem nyomja el egyetlenegy nemzetiségnek természetyszerű jogait. Mindegyik érvényesülhet, a mint tényleg érvényesül is. A magyar nemzet s a kebelében élő testvérek között a harmonia csak akkor jöhet létre, ha ők megértik és belátják, hogy Magyarország szépen viruló fájának nem gyökét, törzsét, hanem koronájának 1—1

fejlődő ágát teszik, a melyet a gyökerek, gyök és törzs útján az anyaföld táplál, a hazai nap melenget, a hazai szellő ringat.

A mi áldott hazánk magyarságával szemben a testvérnépek nem lehetnek mellérendelt viszonyban, mert ez a viszony megbontaná az állam, az ország, a nemzet szerves egységét, s a mi ezer év óta fennálló drága hazánk annyi részre bomlanék, a hány nyelvű nép lakja.

A testvérnépeknek a honalapító magyar nemzethez való viszonyát a kertész ama szép munkájához hasonlítom, a mikor egy eredeti ősi fa koronáját új ojtó-galyakkal nemesíti, gazdagabbá, üdőbbé, virulóbbá és termékenyebbé teszi. Minden új ojtó-galy, mindamellett, hogy az ősi törzsből nyeri táplálékát, megtartja a maga anyagát, formáját, levelei színüket és eredeti illatukat. A testvérnépek a mi élethivatásunk keretén belül, csak akarniok kell, a természet rendje szerint megóvhatják sajátos egyéniségök minden egyes jellegét.

A magyar beszédre való szoktatással a magyar és nem-magyar ajkú iskola nem akarhat egyebet, mint szorosabbá tenni az anyanemzet s részei között levő egybefüggést, mint megkönnyíteni a résznek (a testvérnépnek) az anyaföldből eredő táplálék felszívását, a nélkül, hogy eredeti jellegéből kivetköztetné.

A magyar beszédre való szoktatásnak ez a természet-szerű létjogosultsága, lefolyása és célja. Ezt a felfogást az étellel bíró dolgok fejlődésében nyilvánuló törvények igazolják; ellenök támadhatunk, de vesztes azért mégis mindig az a fél lesz, a mely a természet törvénye előtt meg nem hajlik.

A mikor a népiskola az ifjúságot a magyar beszédre rászoktatja, erősíti az országot szellemben és az együvé tartozás érzetében; egységét biztosítja; a lelkeket az anyai lélekhez fűzi; a milliókat szívet magasra emelő, új nemes érzésekkel tölti meg; az akarat, a jellem kifejlődéséhez fenséges erkölcsi motívumokkal járul.

A testvérnépekre nézve a magyar beszéd tanítása nem »a lenni, vagy nem lenni«, hanem az alaki és tartalmi fejlődés felemelő tudatának a jelentőségével bír.

Előre bocsátottam e rövid elmélkedést, hogy tájékoztassam minden tanítótársamat arra nézve, mint volna a leg-

helyesebb a mi viszonyunkat a testvérnépekhez megállapítani és hogyan fogja fel minden nevelő a maga álláspontját a magyar beszédre való szoktatás szép munkájánál. Elveti a súlykot, ki helyzetét nem ismeri, célját tisztán nem látja.

A mely tanító és tanítónő úgy neveltetett, hogy minden testvérnépben édes hazájának egy szerves alkotó részét látja, vagyis bennök a haza képének 1—1 jegyét ismeri fel s nem rendeli tehát a honalkotó magyar nemzettel mellérendelt viszonyba: az a magyar beszédre való szoktatás célját helyesen fogta fel, tisztán látja, téves útra nem is fog jutni soha.

Egészen másképen értelmezik a magyar beszédre való szoktatást azok a nem-magyar ajkú tanítók, a kik kisdedkoruktól kezdve szakadatlanul azt hallották, hogy az a föld, a melyen ők, de még most a magyarok is laknak, az övék s nem nekik kellene magyarul tanulniok, hanem a magyaroknak az ő anyanyelvöket. Tiszta dolog, hogy az így nevelt emberek saját nemzetiségöket tekintik az állam törzsének s a magyar nemzetet, valamint a többi testvérnépet pedig alárendelt alkotó résznek.

E téves előzménynek — nagyon természetes — tévesek a következményei is. A ki a mi hazánk életét, rendeltetését, jogát úgy érti, mint én, az egész odaadással szoktatja a gyermekeket a magyar beszédre; a ki meg velem ellentétesen magyarázza az egybefüggést, az a magyar beszéd tanításában nemzetiségének veszedelmét látja s nemhogy minden erejét az eszmének szentelné, hanem akadályokat gördít ellenesének az útjába. A legjobb esetben — miután a magyar beszéd tanítását törvény parancsolja — a látszat kedvéért valamicskét mégis tesz.

A mig mi a magunk viszonyát a testvérnépek jogához és kötelességeihez *gyakorlatban* nem szabályoztuk, rendeztük: addig a magyar beszéd az országban nem lesz általános. Hogy az együttéléshez szükséges harmonia létrejöjjön, sok tapintatra és bölcseségre van szükségünk.

Én részemről odahatnék, hogy a testvérnépek a magyar beszéd ismeretének hasznát élénken érezzék. Ne untassuk őket soha a pusztán elméleti értékkel bíró jogok fejtegetésével. A kiben egyszer vérré vált az a meggyőződés, hogy nem

ő része a magyar államtestnek, hanem megfordítva, mert ő az államalkotó elem, engem tekint az ő nemzetisége egy kiegészítő részének: az nem fogja hazámat sohasem oly módon és értelemben szeretni, mint én; nem fogja elismerni a magyar beszéd tanítása tekintetében általam felállított cél jogosultságát. Ily ember a magyar beszédet egyáltalában nem tanítja, ha igen, eredmény nélkül.

Most az a kérdés, találhatnánk-e olyan érvet, okot, tényt, a mely az így gondolkodó tanítót a magyar beszéd tanításának előnyeiről meggyőzné s vele magát a munkát is megkedveltetné? Én azt állítom, hogy igen. Sötét annak az embernek a lelke, a ki be nem akarja látni, hogy mennyire hasznos egy új nyelvnek ismerete.

A vegyes ajkú községek lakosai értik és beszélnek egymás nyelvét. A tót megtanul magyarul, a magyar, mert hasznára van, tótul. Hazánkban — különösen a nyelvhatárok mentén fekvő községekben — az emberek 2—3 nyelvet is értenek.

Ha az oláh, tót, szerb, német gyermekek megtanulják az állam hivatalos nyelvét, a magyart, tolmácsra nem szorulnak sem hivatalban, sem vásáron, sem a boltban.

A vasutak megszüntették a távolságot. Az erdélyi oláh, a délvidéki szerb, horvát, az északon lakó tót megfordul a debreczeni, szegedi vásárokon. Ha nem beszél magyarul, nehezen boldogul; adás-vevési tervei rosszul ütnek ki, mert esetleg maga a tolmács gördít útjába akadályt.

Hivatalnok, tisztviselő, katonatiszt nem lehet, ha magyarul nem tud. A magyarul tudó iskolát végzett parasztleány a katonaságnál tizedességre, szakaszvezetőségre viszi. Nem kell már a népnek ezt magyarázni, mert jól ismeri a magyar beszéd ismeretének hasznát.

A tisztán oláh, tót, szerb szellemben nevelkedett tanító, bármit tegyünk, nem fogja a magyar beszédet magyar nemzeti szellemben tanítani. Erre képtelen, mert hiányoznak a hozzá szükséges előfeltételek, mint a helyes magyar nemzeti érzület, a cél tiszta ismerete. Ilyen tanítók azért tanítsák a magyar beszédet, mert saját véröknek használnak vele. Ha már a magyar hazafiság nincsen meg bennök s így ez cselekedetre nem indíthatja őket, tegyék meg kötelességeiket

emberszeretetből, a mely nem nézi azt, vajjon magyar, oláh, tót, szerb, német-e az, a kinek boldogsága erejét igényli, hanem teszi a hasznost, mert jó és szép. Ezt a felfogást kellene általánosan elterjeszteni. Én hiszem, hogy vele a magyar beszéd tanításügyének sokat használhatnánk.

Elmondtam a magyar beszéd tanításának célját tágabb értelemben. Lássuk most, mi a célja a szó szoros értelmében.

A magyar beszéd tanításának célja, hogy a gyermek 6—7 éves korában, a mikor új nyelvet könnyen sajátít el, megismerje annak a nemzetnek a nyelvét, a mely nemzet mindenkor igazán szerette, javára dolgozott; hogy megismerje és folyékonyan beszélje annak az államnak a hivatalos nyelvét, a mely védi és oltalmazza, a melynek földje táplálja s határain belül óhajtja a földi életét eltölteni; hogy az iskola vele és általa könnyebbé tegye a gyermeknek az étellel járó munkát és harczot és végül, hogy az édes testvéri szeretet erős és elszakíthatatlan kötelékével fűzze mindazokat egymáshoz, kiket a sors egymás mellé rendelt.

Ez a magyar beszéd tanításának célja és haszna.

Nem mondtam én ezzel újat. Tanítótársaim az e fejezetben vázolt gondolatokkal régóta foglalkoznak. Hogy mégis ezzel kezdtem művemet, az azért van, mert szükségesnek tartottam t. olvasóim emlékezetébe idézni a munka tágabb és szorosabb értelemben vett célját és ennek rövid magyarázatát. Így egy pillanatig sem lehet kétség e mű célja és rendeltetése iránt.

2. A hat éves gyermek beszéde.

Mikor a gyermeket az iskolába beiratják, ha fejlődésben vissza nem maradt s lelki munkája nem fogyatékos, beszélő szervei rendesen működnek, anyanyelvének minden hangját elég tisztán ejti ki. Megtörténik azonban az is, hogy a sok gyermek között 1—2 néhány szóhangot határozatlanul hangoztat, vagy, mert kimondani nem tudja, könnyebben kiejthető hangokkal cserél fel. Nem egy hat éves gyermeket hallottam, ki az *r* hangot még mindig *l*-nek hangoztatta, a *h*-t vagy egyszerűen elhagyta, vagy *j*-nek ejtette ki. Legelső fel-